

DAVID J. VIERA

L'HUMOR EN LES OBRES DE FRANCESC EIXIMENIS

A. INTRODUCCIÓ

Els estudiosos dels segles passats generalment han negat l'existència de l'humor en la literatura medieval. Sens dubte, les diverses produccions literàries de caire més aviat sobri, com les epopeies, els tractats morals i didàctics i les obres hagiogràfiques, motivaren que la crítica del passat tingués l'opinió que el riure era desagradable a l'home medieval. Sant Benet de Núrsia i sant Bernat de Claravall, per exemple, amonestaven els seus monjos en contra del riure, segons ens recorda E. R. Curtius¹.

La crítica del segle xx, a desgrat d'aquesta opinió, ha trobat, després d'una lectura més aprofundida de la literatura medieval, que l'humor té una funció important dins d'aquesta literatura. Curtius, en l'assaig esmentat, assenyala nombrosos exemples d'humor medieval i en segueix el rastre en les fonts de l'antigor clàssica i de la literatura oriental i nord-africana².

Els resultats de les investigacions de Curtius són vàlids per a expressar la presència de l'humor en l'obra eiximeniana, sobretot en els

1. *Scherz und Ernst in Mittelalterlicher Literatur, a Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter*, Berna, A. Francke, 1948, pàgs. 423-424. Vegeu la traducció castellana que hem utilitzat: *Bromas y veras en la literatura medieval, a Literatura europea y Edad Media latina*, trad. M. F. Alatorre i A. Alatorre, México/Madrid/Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica, 1976°, pàgs. 598-601.

2. Trad. cast., op. cit., pàgs. 594-618.

tractats que formen la base d'aquest estudi: el *Terç*, el *Dotzè* i el *Llibre de les dones* (des d'ara, *Dones*). Eiximenis, home pràctic i bon coneixedor del seu lector, inseria contes, faules, proverbis i d'altres passatges didàctics escrits amb una intenció humorística, a fi de captivar l'interès del seu auditori, mentre li exposava la doctrina de l'Església del seu temps. S'adonà que la feixugor de la matèria moral i didàctica podia cansar el lector i així desfer el seu important objectiu³. Per consegüent, hom pot dir que el mètode eiximenià d'inserir anècdotes, faules, proverbis i refranys humorístics dins aquesta prosa anticipa implícitament l'opinió de Kurt Ranke que "l'home no pot suportar durant molt de temps allò que és solemne i greu, característica encara més evident quan les categories morals són més exigents (*religio, humanitas, societas, etc.*)"⁴.

Si dirigim la nostra atenció a *Dones*, hem de considerar la tesi d'un estudi nord-americà que va advertir que aquesta obra "ofrece muchas descripciones pintorescas de las usanzas femeniles, pero es esencialmente didáctica y no satírica"⁵. Estem d'acord amb aquesta opinió del professor Scholberg, encara que hem de subratllar la paraula "*esencialmente didáctica*" pels motius següents: primerament, *Dones* conté passatges satírics en els capítols inicials; en segon lloc, l'objectiu didàctic de l'obra no elimina necessàriament la presència de la sàtira dins una obra literària. Pensant, precisament, en termes semblants, A. Melville Clark va escriure que la sàtira "es balandreja d'aquí d'allà en una el·lipse entre els dos focus de l'univers satíric, el descobriment de la bogeria i el càstig del vici; fluctua entre allò que és descarat i allò que és formal, entre l'aspecte completament trivial i l'altament didàctic"⁶.

Hem de classificar i d'analitzar l'humor, la sàtira i la ironia en les obres d'Eiximenis segons les persones i temes que més freqüentment resulten ser l'objecte del seu humor, és a dir, el gènere humà en general, i en particular la dona, el pagès, el golafre i l'embriac, el sexe i les modes.

3. Martí de Riquer, en la *Història de la literatura catalana*, II, Barcelona, Ariel, 1964, pàg. 158, afirma que el gironí "sap que si assoleix que els seus lectors somriuguin o fins i tot riguin se'ls haurà guanyats, els tindrà lligats a les seves pàgines i podrà seguir adoctrinant-los i moralitzant-los; cal evitar, sigui com sigui, que siguin víctimes del tedi, de l'ensopiment i de l'enuig, i cal que trobin incentius per seguir llegint".

4. Jürgen Beyer, *The morality of the moral*, a *The humor of the fabliaux. A collection of critical essays*, ed. Thomas D. Cooke i Benjamin L. Honeycutt, Columbia, Missouri, University of Missouri Press, 1974, pàg. 18.

5. Kenneth R. Scholberg, *Sàtira e invectiva en la España medieval*, Madrid, Gredos, 1971, pàg. 199.

6. *Studies in literary modes*, Edimburg, 1946, pàg. 32.

B. LA BOGERIA DEL GÈNERE HUMÀ

Els escriptors medievals, sobretot els de la Baixa Edat Mitjana, en feren, de la humanitat, l'objecte de llur humor i sàtira. El pessimisme i la desil·lusió causats per l'estrall de la pesta negra, els canvis socials i polítics i la fi d'una era, així com les noves tendències humanístiques i del Renaixement, són documentats en les obres d'Eiximenis, en els tractats didàctics de la Baixa Edat Mitjana i en la predicació d'aquesta mateixa època⁷. Per a explicar còmicament el vici del llinatge humà, aquests escriptors empraven faules i contes. El gironí inclogué almenys quatre faules en el *Terç*⁸. En la primera descriu la guineu que, degut als seus vicis, és punida pels altres animals a fer companyia a l'home. La guineu així castigada prefereix el suïcidi abans de veure's en companyia de l'home: "Tement viure tostemps en pena per mà d'hom cruel, per tal elegí mort sobtosa" (*Contes*, ed. Olivari, pàg. 105)⁹. El lleó jove, que volia fer-se amic de l'home, va ser escaldat per la dona del pagès i assenyalat físicament d'aquesta vergonya per la resta de la seva vida. Aquesta faula, narrada amb gran agilitat i gràcia, acaba amb les paraules en vers del pare del lleó, aconsellant al seu fill:

Malícia humana
a tota res engana...
El saber de la fembra
al lleó se fa tembre.

(*Contes*, ed. Olivari, pàg. 114; Neugaard, pàgs. 190-191.)

Eiximenis satiritza la crueltat del gènere humà en general en una faula al començament del *Terç*¹⁰; tanmateix, en un altre capítol al final de la mateixa obra, conclou un debat entre diversos animals amb l'opi-

7. Johan Huizinga, *El otoño de la Edad Media*, trad. José Gaos, Madrid, Revista de Occidente, 1965, pàgs. 53 i segs.

8. Marçal Olivari en va publicar una selecció: *Contes i faules de Francesc Eiximenis*, Barcelona, Barcino, 1925.

9. Aquesta faula no surt en el *Motif index of folk literature*, 6 vols., Bloomington, University of Indiana Press, 1955-1957. Vegeu Edward J. Neugaard, *A motif-index study of the "Fables" of Francesc Eiximenis*, "Catalan Studies. Volume in memory of Josephine de Boer", ed. Josep M. Solà Solé i Joseph Gulsoy, Barcelona, Hispam, 1977, pàg. 190.

10. *Terç del crestià*, ed. Martí de Barcelona, Barcelona, Barcino, 1929, I, pàg. 250. Eiximenis continua el tema sobre la crueltat de l'home després d'acabar la faula (I, pàgs. 251-253).

nió que "l'home és molt cortès animal". Segons ambdues faules, el cavall és el més gran defensor de la creença que l'home és cruel

Un altre grup de faules, també sobre el gènere humà, té com a fi moral el blarne i censura de vicis peculiars de l'home. L'objectiu de la faula, titulada "De com la símia fou castigada" (*Contes*, ed. Olivari, pàgs. 105-107; Neugaard, pàg. 190), és doble: 1) ens informa del per què les símies porten una cua curta; 2) mostra com es castiga l'home per la seva follia. Afirmant que la símia portava una pedra preciosa a la cua, que impedia l'embriaguesa, l'animal mostra el seu darrera als altres animals, els quals, sentint-se insultats greument, concorden que l'han de punir traient-li la causa de la follia. Una altra faula, "El llop i la grua", ens adverteix que no ens hem de confiar de cap persona maliciosa o enganyadora, com va fer la grua que, intentant treure un os de la gargamella d'un llop, va perdre el seu cap.

Eiximenis utilitza de tant en tant la ironia verbal¹¹ en els seus *exempla*, com en el conte de l'esclau grec (capítol XCI del *Terç*) que va donar una bufetada al ric. Després de rebre-la, l'home ric li ho agraeix i li dóna diners. Finalment, li aconsella que continuï bufetejant la cara d'altres persones:

... consell-te que en dóns molts e seràs ric-hom sens gran treball. E si tant s'és que res no et donen, així com io faç, io et promet que u vendrà qui et pagarà per tots. (*Contes*, ed. Olivari, pàgs. 24-25.)

11. Julio Casares (*El humorismo y otros ensayos*, Madrid, Espasa-Calpe, 1961, pàgs. 44-45) descriu la ironia com una figura retòrica que no forma part de l'humor en el sentit estricte de la paraula: "La ironía no es meramente una figura retórica, un artificio que consiste en dar a entender lo contrario de lo que se dice. Puede detenerse en el «carientismo», que equivale exactamente a lo que hoy llamamos una «tomadura de pelo», o puede llegar hasta el «sarcasmo» si el ensañamiento del ironista se convierte en injuria o recae sobre una persona más digna de piedad que de burla... La ironía es, pues, un procedimiento, una técnica, un simple recurso expresivo, que alcanza su plena eficacia cuando se asocia en el lenguaje hablado con el gesto o con ese énfasis peculiar que designamos con el nombre de «retintín»." De totes maneres, hem inclòs la ironia dins el nostre estudi sobre l'humor per tal que hom l'associa tradicionalment amb l'humor. La ironia verbal és una de les diverses formes d'aquest artífici retòric i es pot definir —en paraules de Ruth Cave Flowers, *Voltaire's stylistic transformations on Rabelaisian satirical devices*, Washington, Catholic University of America Press, 1951, pàg. 10— com "la «ironia d'inversió», que exigeix que el lector converteixi l'elogi evident en censura. El propòsit d'aquesta ironia és el d'esmicolar la veritat massa sabuda i l'optimisme sense fonament. En ambdues circumstàncies, les paraules, amb intenció o sense, desmenteixen el vertader sentit. L'autor crea un sentit incongruent pel lector i fins i tot per algunes persones que formen part de la situació verbal. La veritat s'accentua per l'expressió irònica en la cara del que parla".

La ironia d'aquestes últimes paraules és ben evident quan l'esclau grec pega un cavaller jove, que reacciona donant-li una punyalada. Mentre s'esdevé l'ofensa mortal, s'escau de passar l'home ric, que, dirigint-se a l'esclau moribund, exclama:

—Oh, fill! Ja t'ho dix io, que un vendria qui ho pagaria per tots!
Vet lo meu bufet qui ara és pagat!

La lliçó moral d'aquest conte, segons conclou el frare gironí, és que l'home ha d'evitar la ira i la malícia.

El franciscà català cregué i ensenyà que la discreció i la simpatia són necessàries quan s'han de corregir els defectes dels altres. Ho il·lustra amb una analogia humorística del jove que intentava matar amb un martell una mosca que es va posar en el front del seu senyor. El cop que dona és tan fort que mata l'amo i la mosca ¹².

C. LES DONES

Sovint va ser la dona l'objecte de l'humor i de la sàtira del nostre frare, especialment palès quan llegim *Dones* i *Terç*. En tots dos tractats la llengua de la dona es compara amb la cua de la cabra, que no para mai. Malgrat això, el gironí ens diu dues vegades que aquesta observació no es deu comprendre en sentit seriós ni satíric, sinó amb una intenció humorística i no real:

Déus féu lur lengua de coha de cabra, que tostemp se mou. Emperò açò són truffes, ne negú no-u deu creure. (*Dones*, I, pàg. 21) ¹³.

Eiximenis havia viatjat i viscut a Anglaterra i estudiat a Oxford. No ens ha de sorprendre, per tant, que en la seva obra ens conti les seves experiències angleses, donant-nos fins i tot una etimologia molt interessant de la paraula "woman" (dona): "per tal los engleses, en lur lenguatge apelen les fembres *vman*, qui aytal vol dir, con dolor del hom" (*Terç*, cap. 947) ¹⁴.

12. *Llibre dels àngels*, tractat III, cap. 35, Barcelona, Rosembach, 1494, foli 53 r.

13. Citem de l'ed. de Frank Naccarato, "*Lo libre de les dones*" de Francesc Eiximenis, Barcelona, Curial, 1981, 2 vols. Hi ha una altra versió d'aquest passatge en el *Terç*, cap. 948, que M. Olivari edità en *Contes i faules*, op. cit., pàgs. 67-68.

14. En realitat ve de l'anglès antic *wifman*: *wif* (esposa) i *man* (d'home).

L'observació següent es troba en diverses obres medievals i es va convertir més tard en un lloc comú de les literatures medievals i pre-renaixentistes, tal com llegim en el *Jardín de nobles donzellas*, del frare Martín de Córdoba¹⁵. La versió del frare català diu així:

Déu féu la fembra de la costa del marit e de ossos. Ara ossos ab ossos tostemp fan gran brogit, e per tal hon que fembres aja, ha tostemp gran parleria. (*Dones*, I, pàg. 21)¹⁶.

A més d'aquestes dites i opinions, que Eiximenis aconsella que han de ser preses lleugerament, la seva sàtira contra la dona es comprèn més bé si dividim el tema en tres categories: l'ús de la cosmètica, la passió a la moda en voga i el desig de dominar el marit. A més a més, aquestes tres categories impliquen un veritable coneixement de la literatura patristica i una total acceptació de la seva doctrina. Els pares de l'Església, sobretot Ambròs, Tertulià i Joan Crisòstom, i, en un sentit més reduït, Jeroni, Agustí i d'altres, reprimien a la dona l'ús de la cosmètica i els vestits sumptuosos. Podem afegir aquí que aquest tema té un origen anterior a la patristica: Northrop Frye¹⁷, en la seva anàlisi de la sàtira que ell anomena "de la tercera fase" (*third-phase satire*) —"tempestat verbal, efusions tremendes de paraules en catàlegs, l'exuberància abusiva i tècniques erudites"—, va trobar-ne l'origen literari en el tercer capítol d'Isaïes, on és satiritzat l'abillament de la dona. Aquesta sàtira de la cosmètica i dels vestits de la dona és òbvia en aquell temps i semblantment en altres literatures europees, com l'anglesa, la francesa, la italiana, la castellana, etc., i en la prosa de la Baixa Edat Mitjana i de l'Humanisme¹⁸. El nostre gironí censura l'ús del material cosmètic emprant faules i descripcions satíriques de la realitat del seu entorn. En *Dones*, per exemple, satiritza la frivolitat de les dones que

... e s nodrexen alguna unglia longua que par unglia de leó o de qualque bèstia; ... les altres ungles mig blanques e mig vermelles... E ense-

15. Ed. Harriet Goldberg, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1974, pàg. 156: "La muger fue fecha de huesso, donde si pones dos o tres huessos en vna calabaza y la mueves, más ruydo y son hazen que nuezes puestas en costal."

16. Jacques de Vitry cita un exemple del neci que crema la seva casa per alliberar-la de mosques: vegeu el cap. 306 de les seves faules.

17. *Anatomy of criticism*, Nova York, Atheneum, 1966, pàg. 236.

18. G. R. Owst, *Literature and pulpit in Medieval England*, Nova York, Barnes and Noble, 1961, pàgs. 397-406. L'atac sobre l'adorn de la dona es troba en escriptors catalans com Vicent Ferrer, Jaume Roig i d'altres.

nyen-ho miylls encara en lur parlar, car parlen ab especials maneres, com pus primament poden e ab especials condeschs en menar lo cap e los labis. Les quals coses aprenen en casa davant lo miral, davant lo qual estaran per espay de una hora o leugua, guardant con los està: axí girar-se e axí levar lo labi d'amont e, quant se poden polidament, ensenyar les dents, e qual dent és pus beylla, es pot mills ensenyar, e qual fa mills a pintar. (*Dones*, I, pàg. 43)¹⁹.

La faula de la somera que es volia embellir, pintant-se abans del seu casament, és un altre exemple de la follia del llinatge humà que el regne animal palesa. La somera demana que la seva serventa li llevi la meitat del pèl de la cara, i aquesta, quan el té ja mig tret, s'ha d'aturar degut als precs de la mestressa, que no pot suportar-ho més, suplicant a la criada:

—... més am anar així desordonadament a l'esgléia que si tanta pena havia a soferir encara.

—A bona fe! —dix ella—, si tant costava a madona lo pintar com a mi fa, ja null temps no es pintaria. (*Contes*, ed. Olivari, pàg. 141.)

Els predicadors i autors dels tractats didàctics i morals de l'Europa de les darreries del segle XIV escometien la moda de la dona d'aquell temps. A Anglaterra i arreu dels Països Catalans els autors i predicadors que testimonien les modes noves no vacillen a culpar-ho als francesos²⁰, ja que a França s'originaven les innovacions del vestuari de l'època. És curiós que a Anglaterra i a Catalunya els mots i frases emprats per moralistes i predicadors per a burlar-se de la nova moda francesa siguin pràcticament els mateixos: els clergues sovint utilitzen similis recollits del regne animal i també relacionats amb la imatge del dimoni: corns (angl. *horns*), que signifiquen un tocat cobert pel vel²¹; cues (angl. *tails*), que eren "coes llargues, roceguant per terra" (*Dones*, I, pàg. 43)²², es deia d'un vestit llarg en voga, que li agradava molt a la reina d'aquell

19. Vegeu també *Terç*, caps. 673 i 947.

20. Owst, op. cit., pàg. 406. Vegeu també els comentaris d'Eiximenis en el capítol 721 del *Terç*.

21. Owst, op. cit., pàgs. 397 i segs. Vicent Ferrer utilitza aquesta imatge en els sermons i també l'empren els autors francesos i anglesos de l'Edat Mitjana: vegeu el *Diccionari català-valencià-balear*, III, Palma de Mallorca, 1980, pàg. 545; Joan Evans, *Dress in Mediaeval France*, Oxford, Clarendon Press, 1952, pàgs. 56-57; *Reliquiae Antiquae*, II, ed. Thomas Wright i James Orchard Halliwell, Londres, John Russell Smith, 1845, pàgs. 27-28; *The book of the knight of La Tour-Landry*, Londres, Early English Text Society, 1868, pàg. 62.

22. Vegeu el *Diccionari català-valencià-balear*, III, pàg. 790.

temps, Violant de Bar²³, però també podia referir-se sovint a un estil de pentinat femení.

La moda dels homes, també una innovació francesa, era àdhuc l'objecte d'una crítica severa de la ploma del franciscà i del predicador anglès Mestre Rypon si més no: "et certe ut apparet ad ostendum mulieribus membra sua ut sic ad luxuriam provocentur"²⁴. Tot i així, Eiximenis és més emfàtic i descriptiu que el clergue anglès:

Entre totes les curiositats oradures daquest temps si són estades les següents, ço és, trobar uestits qui cobres la cara e les mans, e descobren les anches e les parts vergonyoses e fan veure les cuxes els bragues a tot hom, axí que si us seruexen cant mengareu, per força, uos han a fer cinbel de lurs vergonyes...²⁵.

L'ús de les perruques —segons Eiximenis, "cabeylls malleuats e el cap de dones mortes" (*Dones*, I, pàg. 43)—²⁶ es converteix en una sàtira en el conte de la simia i la dona pintada de París. En aquest conte la simia sortí de sobte i arrabassà la perruca d'una dona que passava molt ufanosa (vegeu aquest relat en *Contes*, ed. Olivari, pàg. 64)²⁷. El gironí acaba aquest conte dient-nos que bé ho mereixia aquella dona parisenca, ja que, portant aquells cabells manlleuats, falsificava el seu aspecte natural, la qual cosa significa falsificar l'obra de Déu.

Ultra això, el franciscà gironí satiritzava en dos *exempla*, un dels quals és una variant de la font de *L'amansiment de l'harpia* (*The taming of the shrew*) de William Shakespeare i del conte d'En Juan Manuel, "exemplo XXXV" (*Libro del conde Lucanor*), la dona que intentava dominar el seu marit (*Contes*, ed. Olivari, pàgs. 26 i 34).

23. Andrés Ivars, *El escritor Fr. Francisco Eximénez en Valencia*, AIA, 25, 1926, pàgs. 39 i segs.

24. Vegeu Owst, pàg. 406. Aquest tema es pot trobar també en l'antigor clàssica.

25. *Terc*, cap. 714, segons transcripció d'Ivars, AIA, 25, 1926, pàg. 17. Aquesta matèria surt també en *Lo somni* de Bernat Metge, Barcelona, 1925, pàgs. 154-155, segons ens ho recordà fa poc en Joan Requesens Fiqué, estudis del tema.

26. També Metge, pàgs. 108-109.

27. Aquest tema existeix també en un manuscrit britànic: H. L. D. Ward, *Catalogue of romances in the Department of manuscripts in the British Museum*, Londres, British Museum, 1893, III, 25, núm. 440.

D. EL PAGÈS

Eiximenis, home de ciutat que s'enorgullia del seu origen burgès, confessa clarament la seva antipatia envers el pagès, una classe social poc refinada²⁸. En la seva obra dirigeix als pagesos diverses diatribes²⁹, i també contes i faules com la del lleó que ja hem vist abans. Tres contes destaquen, en els quals el gironí subratlla l'estupidesa i la ingratitude del pagès: sant Bonaventura i el pagès (*Contes*, ed. Olivar, pàgs. 38-40), el Mestre Pere i el pagès ingrati (*Contes*, ed. Olivar, pàgines 41-44), que és una variant del "exemplo XI" del *Libro del conde Lucanor*, i l'alumne de Montpeller (*Contes*, ed. Olivar, pàgs. 78-79). Aquest últim, que il·lustra millor la sàtira dirigida al pagès, és curt, humorístic (mostra la tradicional antipatia que l'home hispànic sentia per l'advocacia, tema molt reiteratiu a la Baixa Edat Mitjana), i que és un bon exemple d'allò que la crítica anomena la ironia *ingénu*³⁰. En passar davant d'un edifici on hi havia diversos joves asseguts ordenadament, el pagès s'agenolla a l'entrada, pensant que era una església. Un estudiant s'acosta, el reprèn i l'informa que aquells joves són alumnes de dret que escoltaven una lliçó; el pagès, sense pèls a la llengua, respon:

—Oh las! Oh las, mesquí! Tota la terra és perduda. Car si un sol jurista qui està entre nós ha tots nós desfets, segueix-se que vosaltres, qui tants sou, tot lo món destruireu. (*Contes*, ed. Olivar, pàg. 79.)

Obviament, en aquest conte el gironí satiritza tant la rusticitat del pagès com la sobreabundància d'advocats i juristes arreu d'Europa durant el

28. Jill R. Webster, *La función de las clases inferiores dentro de la sociedad del siglo XIV, según Francesc Eiximenis*, "Revista valenciana de filologia", 7, 1963-1966, pàgs. 89-90; vegeu també la introducció de M. Sanchis Guarner a l'ed. del "*Regiment de la cosa pública*" d'Eiximenis, València, Societat Bibliogràfica Valenciana, 1972, i un altre estudi del mateix autor: *Les raons de la discrepància entre Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer*, "Primer congreso de historia del País Valenciano, celebrado en Valencia del 14 al 18 de abril de 1971", València, Universitat de València, 1980, II, pàgs. 665-670.

29. Riquer, *Història*, II, pàgs. 177-182.

30. Per a D. C. Muecke (*Irony*, Londres, Methuen, 1978, pàg. 58) aquesta "*ingénu irony*" significa que "l'ironista que s'abaixa ell mateix es presenta com una persona menys intel·ligent que el seu interlocutor, i ho fa de tal manera que les pretensions d'aquest esdevenen pateses. En el cas de la ironia *ingénu* la «ficcionalització» va més enllà, i l'autor crea un beneító, que no és l'ironista, per bé que, sense saber-ho, actua en favor d'aquest".

seu temps, tòpic que també es repeteix en la seva obra *De vita Christi*, cap. 284³¹.

E. L'EMBRIAC I EL GOLAFRE

Les descripcions sobre l'embriaguesa i la golafreria que es troben en el *Terç* són variades, picaresques i iròniques. Els passatges humorístics sobre l'embriac es poden dividir en quatre categories: les seves accions, la seva parla quan està begut, els canvis en la seva personalitat i les diverses maneres de beure vi.

El franciscà gironí presenta el begut com un home que ha perdut el seny:

... axí com a endemoniat torç la bocha, reganya los huyls, adula e crida, buffa e roteja, gita's de costat e bolca's per terra, parla com a bèstia, gita's en foch e en aygua, o derroca en les fòvees e precipicis, e embalça's. Per què, abtament, d'aytal és dit que grans mals e fòveas en què continuament cau, lo seguexen a tota part. (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 31)³².

El vi és també la causa de diverses visions i aparicions (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 31).

L'embriac —continua el gironí— perd el seu temor de tot: dels rics, del dany personal, com també de l'empresonament; de fet, es converteix en una persona amb una personalitat diferent:

... l'om embriach mentre és sus alt en la fervor, ell és rey e papa, no coneix major, a tots mana, res no li contrasta, dóna sentències, parteix regnes, fa venjançes, gita lo món a foch e a flama, e, a la fi, no li membra de res que haja dit ne fet... [L'embriaguesa] fa l'om furiós. Per tal, la ymatja aquella cavalcava en serpents volants..., vy fa de lebres que tornes leons, car l'om fembril e sens cor fora la passió de la embriaguea, puys, cant és embriach, par que sia leó, axí torna rabiós e impetuós que no guarda cap ne coha, sinó que tot ne vaja abarrisich. (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàgs. 56-57.)

Per a il·lustrar que l'excés de begudes alcohòliques afecta la parla, el nostre autor inclou diversos exemples humorístics:

31. Ed. Hernando de Talavera, Granada, Ungut, 1496, foli 176.

32. Francesc Eiximenis, *Com usar bé de beure e menjar*, ed. Jorge J. E. Gracia, Barcelona, Curial, 1977.

... si vol dir "borraç" dirà "terraç", e si vol cridar a negú "pare" dirà "paye", e si vol dir "ca" dirà "carn", e si vol dir "olla" dirà "ampolla", e si "fogaça" dirà "taça", e si "veure" dirà "beure", e semblants misèries. Emperò ha-n'i als cuns, e poch, qui cant seran bé avinançats, hauran tantes de paraules, que no lexaran parlar a negú, tant parlaran e burlaran. (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàgs. 27-28)³³.

Eiximenis era un observador agut de les accions personals, dels hàbits i dels costums dels diversos pobles i classes socials. Va trobar particularment còmiques les diverses maneres de beure el vi entre els grups europeus que ell coneixia sobradament³⁴. El passatge següent descriu el típic bevedor italià:

E primerament veuràs ytalian, que cant beuen, que tres o .iiiie vegades posaran bevent un poch gobell de vy, car ells, primerament, lo remiren de totes parts, axí com lo metge remira la horina del malalt; après, beuen-ne un colp o dos, mastegant lo vy entre dents; après, ne beuen atretant faent semblants actes, e açò fan tantes vegades fins que han begut lo vy. (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 77)³⁵.

Com era el cas en la majoria de circumstàncies, el framenor estava convençut que la vida i els costums catalans eren els menys sumptuosos i despecejadors, així com els més acceptables.

La cuina, el treball de la cuina i els costums en el menjar es constituïren en una font principal sobre l'humor a l'Edat Mitjana³⁶. El tema de la golafreria, que va aparèixer dins el poema didàctic de Milo de Sant Amand intitulat *De sobrietate* (segle IX), també forní Eiximenis amb elements suficients per al seu tractament de la sàtira i la ironia³⁷. El franciscà català emprà diversos artificis per a abatre aquest vici que ell detestava: satiritza el golafre, instrueix el lector sobre com s'ha de menjar i de servir a taula, renya els servents golafres i esmenta llur

33. Vegeu el comentari de Martí de Riquer sobre aquest passatge: *Història*, II, pàgs. 158-159.

34. Jorge J. E. Gracia, *Rules and regulations for drinking wine in Francisc Eiximenis' "Terç del crestià" (1384)*, "Traditio", 32, 1976, pàgs. 369-385.

35. Consulteu l'article de Joan Fuster *Para la historia del vino: sobre "lo beure català"*, "La Vanguardia", 27-VI-1976. Aquest breu article i diverses pàgines del volum II de Riquer (*Història*, II, pàgs. 158-177) són els únics estudis sobre l'humor eiximenià que s'han escrit fins ara. En l'edició del *Terç* (ed. Martí de Barcelona, III, pàg. 193), el gironí refereix almenys una anècdota sobre el frare de Proença, que quasi s'ofega degut al seu desig de vi.

36. Curtius, op. cit., trad. cast., pàgs. 612-615.

37. Owst (op. cit., pàgs. 445-446) ens recorda que el tema de la golafreria pot trobar-se també en la *Summa Praedicatorum* del dominic anglès John Bromyard, contemporani d'Eiximenis.

engany, introdueix anècdotes i faules en què el golafre es penedeix o és castigat.

L'art descriptiu del gironí sobre els costums i sobre el comportament i reaccions del golafre quan aquest s'asseu a taula es fa palès en els diversos fragments del *Terç* que parlen del tema, com el següent:

... aquests aytals tot lo cap remenen deçà e dellà, trahen deffora e apparellen los braços axí com si's devien armar, e estrenyen les mans e les leven en alt, e tot axí com si tota la vianda e tota la casa se devien absorbir; sospiren, es remenen, e fan uns gests bestials e fort leigs. Aprés, seents en un loch, giren los huylls a tota part e prenen-se guarda de tots los altres que tenen davant, ne què menjén ne com, ne si ls va mils que a ells. Com, emperò, açò a ells no pertangua ensemps, volen trencar lo pa, e posar vy en la taça, e umplir lo tallador, e fer-se portar la escudella, e puy sospiren e buffen, axí que appar que çerquen diverses passatges per los quals la vianda puxa passar al ventre espatxadament. E axí com un príncep qui te assetjada alguna ciutat e guarden per qual [part la envairà primerament, axí aquests guarden per qual part] començara[n] a tocar e a menjar ço qui's és posat davant. Tant desigen que de tota part ensemps poguessen entrar per esviar e per menjar lur vianda. (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàgs. 102-103)³⁸.

En un altre capítol del *Terç* el franciscà es burla del golafre mentre aquest s'asseu a taula i menja³⁹. Si bé el frare aparentment no coneixia

38. El franciscà català ens informa que aquest passatge, que ell parafraseja seguint la seva vena humorística, prové del *Claustalí* d'Hug de Sant Victor. Malgrat això, Jorge J. E. Gracia, en preparar la seva dissertació, no pogué identificar la font concreta: *Francese Eiximenis' sources*, "Catalan Studies. Volume in memory of Josephine de Boer", pàg. 184; també "*Terç del crestià*": *edition and study of sources*, ed. Jorge J. E. Gracia (Dissertació: University of Toronto, 1969), pàgs. 236-246. Després d'una llarga recerca, hem pogut localitzar la font exacta d'aquest passatge, i és, efectivament, d'un tractat d'Hug de Sant Victor: *De institutione novitiorum*, en Migne, *PL*, vol. CLXXVI (1854), col. 949: "Non sicut quidam faciunt, qui cum ad sedendum assederint, inquieta quadam agitatione et confusione membrorum intemperantiam animi sui designant. Caput excutiunt, brachia exerunt, manus in altum expandunt, et non sine magna turpitudine quasi totum epulum simul sint absorpturi, ingentes quosdam conatus et gestus satis indecoros ostendunt. Anhelant, et suspirant prae angustia, ita ut existimes eos alium rugienti ventri patientiorem aditum quaerere, quasi angustia faucium non possit esurienti stomacho satis sufficientem abundantiam ministrare. In uno ergo loco sedentes, oculis, et manibus quae prope, quae longe, omnia circumducunt, simul panes comminuunt, vina in calices, et pateras effundunt, discos in gyrum circumducunt, et velut rex super obsessam civitatem assaultum facturus, dubitant ubi primum expugnationem aggrediantur, dum simul in omni parte irruptionem facere concupiscunt." Si comparem la versió llatina que cita Eiximenis en el *Terç*, seguida per la seva traducció al català (*Com usar bé de beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 102), amb la font que acabem d'esmentar, és evident que el gironí l'abreujà, com també seria possible que l'hagués manllevat d'una font secundària. Vincent de Beauvais també sembla que l'escurçà quan va escriure un passatge similar en el tractat *De eruditione filiorum nobilitum*, cap. XXXI; de totes maneres, el mètode d'abreujament és diferent.

39. Ed. M. de Barcelona, III, pàgs. 178-179. La ingratitud és una altra caracte-

bé la medicina del seu temps, tenia notícia, tal volta per pròpia experiència, dels mals que s'esdevenen de l'excés en el menjar⁴⁰. Aconsella que no s'estudiï inclinant-se sobre els llibres després d'haver menjat generosament: afirma que pot donar dolors d'estómac, indigestió, son i d'altres efectes perniciosos per als ulls, ja que podia causar cataractes i, amb el temps, ceguetat (*Terç*, ed. M. de Barcelona, III, pàgs. 176-177).

El gironí no era l'únic escriptor medieval que s'adonà de la necessitat d'instruir el lector sobre l'etiqueta que s'ha d'observar a la taula: Jean de Meune ja ho havia fet en la seva continuació del *Roman de la Rose*. Tot i així, són notables en la relació eiximeniana la franquesa, la candidesa i la simplicitat. Llegint els exemples que addueix sobre la manca d'etiqueta a la taula des d'una perspectiva del segle xx, augmenta l'humor d'aquests passatges del *Terç*, degut a la falta de sofisticació en els costums relacionats amb el menjar durant l'Edat Mitjana:

Primerament, tin estrets los huyls de guardar molt deçà ne dellà, majorment cant beuràs. Aprés, ferma los huyls fora lo tallador o escudella en què menjes en qualque loch de la taula davant tu o al llats teu. Guarda que no girs l'uyl a guardar la porció dels altres ne amvides la tua matexa... Aprés, menja ab la bocha tancada aytant com puxes, e sens tabústol de menjar, ne jamás parles molt cant menjes... (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 100.)

El prosista gironí està sorprès pel costum poc delicat de posar el colze sobre la taula i el cap recolzat en la mà, i d'encorbar-se a l'altra mà que sosté el menjar; o d'inclinar el cap devers la vora del gòt que està damunt la taula, en lloc de portar-lo als llavis. S'han de castigar els malcriats que s'han format en aquesta pràctica, donant-los un cop al bescoll mentre beuen vi així, "per tal que en tot e per tot romanguessen axí suyllats que apareguessen porchs, pus que menjen e beuen

ística del begut, com ho expressa el franciscà de Girona en el següent comentari irònic (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 131): "... un gran bevedor a qui havien dat mal vy a beure e interrogat què li era vigares, e dix axí: «Per marra, si yo fos calabruxo, ja per aquest vy no m'estaguera de apedregar les vinyes!» Vet aquest com cortesament vituperà lo vy, no contrastant que era gran bevedor."

40. *Terç*, ed. Martí de Barcelona, III, pàgs. 179-180: "Los golafres de comun cors han lo alè pudent per les indigestions lurs, car lur natura no pot digerir tant com menjen dins, e per consegüent han l'alende d'indigestió, que és fort pudent e fort abhominable a tot hom. Hoc encara, hòmens golafres giten més ventositats e pus pudents, dessús e dejús, que altres; rahó és: car les parts jusanes són tan grasses que no poden retenir lo vent, ans presten de continent, e les sobiranes són fort examplades per lo gran e continuu menjar que fan; e axí matex la lur bocha de ventre stà continuament plena, e axí com a olla que bull; per què cové que ells continuament venten dessús."

axí com a porchs" (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàgs. 100-101). Eiximenis amonesta el lector sobre els mals costums d'escopir les llavors a la mà mentre hom és a la taula, o de rosegar un os sorollosament, o de llepar-se els dits (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàgs. 104-105). El frare dóna també una lliçó d'higiene a l'home que es moca mentre menja (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 106).

En un altre capítol del *Terç* el gironí utilitza una vegada més la sàtira en reprimir els criats que intenten dissuadir el convidat a no excedir-se en el menjar a fi que els en restés més:

... cant algun posat en taula demana res, tantost aytal mal servidor respon: "Sènyer, axò que demanats no-us és sà"; e diu-ho per tal que no-u haja a aportar; o si aytal servidor te veu menjar res que li plàcia, dir-t'à: "Sènyer, no-us encarreguets molt en aquexa vianda, car sàpiats que no fa per la vostra complexió, ans aytal menjar és fort perillós"; e diu-ho per tal que la cosa aquella romangua e que ell que s'o meng. (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 119.)

Molt més interessants que aquestes descripcions, criticant sovint la golafreteria, són els contes i faules que il·lustren aquest vici. Un dels contes més atractius és l'exemple del golafre i el monjo malalt, que, per cert, ha estat inclòs en diverses antologies i, fins i tot, traduït a l'anglès per Patricia Boehne⁴¹. Un monjo, que s'està recuperant després d'haver-se trencat el coll, fa amistat amb un golafre que el persuadeix de no menjar les viandes que li preparen, per tal que ell també en pugui participar. Quan el monjo es cura i el golafre emmalalteix, aquell ofereix reciprocament-li el "favor", però el golafre el rebutja, dient:

—... car no us ensenyà sant Benet de menjar carn en amagat; per tal vos cuit haver fet gran gràcia com io la us he menjada. Per tal ho he fet que no n'haguéssets pecat. (*Contes*, ed. Olivari, pàg. 48.)

En una altra anècdota monàstica el nostre autor franciscà acorre de nou al seu sentit irònic per castigar un monjo golafre, que està preocupat per tal com no pot menjar degut a la manca d'apetit i decideix d'escriure a un metge, amic seu. En la lletra descriu els menjars i vins esplèndids i delicats que pren, i aleshores demana el consell del metge sobre la pèrdua de gana. El capítol següent del *Terç* porta la carta de contestació del metge, en què aquest li recorda de manera brusca i

41. Conte que Josep Roca-Pons ha inclòs en *Introduction to Catalan literature*, Bloomington, Indiana, University of Indiana Press, 1977, pàgs. 28-30.

austera els vots religiosos, que ell ha negligit. La ironia i l'humor d'aquesta anècdota es troben en la descripció detallada de la varietat de menjars rics i de bons vins, i de l'atenció amb què eren preparats i servits (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàgs. 43-47)⁴². En un altre conte el gironí canvia els papers del monjo i del laic. Un gastrònom invita a dinar un franciscà humil a casa seva pensant que aquest segurament rebutjaria les viandes delicades i ben preparades. Per donar-li una lliçó, el monjo comença a menjar àvidament tot el que pot, deixant consternat l'amfitrió, que no té més remei que demanar-li diverses vegades que pari, com en el següent fragment:

“Frare, tostemps hoí dir que frares menors no menjen carn. Consell-vos que guardets vostra consciència.” Respós lo frare: “Sènyer, ver és que frares menors no menjen carn cant no n'han, mas cant Déus los en dóna ne poden menjar en còpia, axí com ara vets que faç yo.”

“Frare, consell-vos de rosegar primerament los osos, car la carn qui s'i acosta [a] l'os és pus sabrosa.” Respós lo frare: “Sènyer, menjaré la polpa primerament e puys rosegaré los osos.” (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 58.)

Hi ha diverses anècdotes sobre golafres en què el monjo no està inclòs, com l'exemple de l'aprenent d'especier, que furtava de nit al seu amo. Una d'aquelles nits s'equivocà i li robà un laxant potent; però, una vegada empassat, pagà penosament el seu error (*Terç*, ed. M. de Barcelona, III, pàg. 193)⁴³. Per un altre cantó, entre les faules que Eiximenis narra per advertir l'home contra la golafreteria n'hi ha dues que hom pot esmentar: la del lleó que va corregir la rata perquè menjava massa (*Terç*, ed. M. de Barcelona, III, pàg. 208) i la de la rata que va renyar el llop perquè aquest menjava carn de qualsevol animal, després d'haver esbroncat la rata perquè ella menjava indistintament de tot (*Contes*, ed. Olivari, pàgs. 19-21)⁴⁴.

42. El *Dotzè*, cap. 528, conté una variant d'aquest mateix *exemplum*, que Jill Webster edità en la seva dissertació doctoral a la Universitat de Toronto: *A critical edition of the "Regiment de prínceps" by Francesc Eiximenis*, pàgs. 284-285.

43. El gironí continua aquesta matèria amb un *exemplum* semblant: “D'un altre laminer se diu que, com hagués acostumat de lepar les olles de nits e un jorn lepàs les olles de amagat, e dins la olla hagués una rata que sentí la lengua del hom aquella molla e carnososa, e untada de la vianda de la olla, mordé-li la lengua, e afferrà-la axí fort que un gran troç se'n portà.” (*Terç*, ed. M. de Barcelona, III, pàg. 193.)

44. Eiximenis va introduir aquesta faula per avisar el lector que no criticqués els altres sense haver considerat primerament les pròpies faltes; per altre cantó, és també un reflex de la coneguda imatge bíblica, molt comuna a l'època, del que veu la palleta a l'ull del veí, però no veu la biga al propi (Mt., 7, 3-5).

F. EL TEMA DEL SEXE.

Els autors escolàstics, seguint la tradició patristica, creien que les relacions sexuals dins el matrimoni, si bé no eren sagrades ni meritòries en si mateixes, eren bones només per llur fi principal, és a dir, la procreació de l'espècie humana. En l'obra eiximeniana i en la de nombrosos moralistes medievals es fa palesa la tendència d'evitar el sexe com a objecte d'humor en els tractats morals i didàctics, si bé també trobem alguna excepció, com és el cas de l'autor del *Libro de buen amor*. De totes maneres, en l'obra del gironí hem trobat dues referències que tenen un cert aire humorístic, especialment si les observem des d'una perspectiva d'avui:

Legim del rey Philip lo Bell de França, que com faés una gran professó en París per pluja, a la qual professó anaven hòmens e dones religioses, qui, com fossen tots ensemps ordenats davant la seu e veés que un monge negre antich e fort vell se fos posat en la professó al mig de dues monges blanques, qui eren fadrines fort belles, ell mateix lo dix:

—Dix-li per ma fe, en monjo, vós donats mal eximpli de vós matex, que vós qui sots tan antich vos posets ací davant tot hom al mig d'aquestes dues fadrines.

El monjo respós axí al rey:

—Per ma fe, mon sènher, tostemps en bon tallador al mig de dues polles estech bé un os de carn salada. E jur-vos per Déu, que si elles me toquen a la mia carn salada, que yo menjaré de la lur dolça. (*Dotzè*, cap. DCCCLIX)⁴⁵.

Malgrat que el rei castigà el monjo per la resposta d'aquest, també és cert que el lector medieval captaria l'humor d'aquestes paraules, que editem per primera vegada.

La còmicitat d'un conte o d'un passatge concret depèn sovint de les creences, actituds i sensibilitat d'una època en particular. Eiximenis no volia que el fragment següent fos pres en sentit humorístic, però l'última frase de la cita pot molt bé provocar la riallada del lector d'avui, puix que les actituds envers el sexe han canviat sensiblement:

Responch e dich que lo dit decret no entén a neguar que l'hom no puxa exeguir la obra conjugal en gràcia de Déu, car damunt és provat

45. Transcribim aquest text del manuscrit de la Biblioteca de la catedral de València.

lo contrari, mas entén a dir, seguons que aquí metex toca la glosa, que en temps que l'hom entén en aquell acte, aquí no és ab ell lo Sant Sperit a ffer obra maraveylosa, axí con és profetar o fer miracles. La qual cosa és fort rahanable: car en temps que l'hom jau carnalment ab sa muyller, no és hora de prophetar ne fer miracles. (*Dones*, I, pàg. 113)⁴⁶.

En canvi, el lector medieval va trobar l'humor en diverses circumstàncies i esdeveniments quotidians que amb prou feines proveeixen d'humor el lector modern. El conte dels deu captaires orbs enganyats pel ric i apallissats per l'hostaler (*Contes*, ed. Olivari, pàgs. 48-50), tal volta no sembli còmic a l'home d'avui, ja que la ceguetat no es pot considerar un tema humorístic a la nostra sensibilitat; no obstant això, com Martí de Riquer afirma, a l'home medieval, sovint mancat de la caritat humana —pensem en el cas dels llebreros—, li agradava molt aquesta mena de narrativa⁴⁷. Proveïa a l'autor amb un tema propici de la realitat que els rodejava per a il·lustrar una lliçó moral.

G. FRASES EXCLAMATIVES, PROVERBIS I REFRANYS

El frare gironí sovint evoca en el *Dotzè* i en altres obres els noms de cavallers coneguts pels seus lectors: "aquell famós cavaller Tristany de Leonís" (cap. CCXXII), "Lancelot, famós cavaller" (cap. CCXV), "lo gran cavaller Palomides" (cap. CCCXXXV), "lo famós cavaller Oliver, comte de Savoia e companyó del gran cavaller Rotlan" (capítol CCXXX). El context en què aquestes frases apareixen és ben diferent de les narracions originals en què aquests personatges es mouen, com és el cas dels romanços de cavalleria. Considerant que Eiximenis en el *Dotzè* amonestava el lector en contra d'aquests romanços, podem preguntar-nos per què aquells herois de la literatura són esmentats aquí com a bons exemples. Aquesta suposada contradicció caldria explicar-la de la següent manera: el gironí volia simplement atreure el lector, començant per les dones, fent esment precís d'aquests famosos cavallers, coneguts sobradament pel lector. L'efecte d'aquest procés és alhora

46. Eiximenis repeteix aquesta referència en el *Terç*, caps. 561 i 987, però simplement com a fragment dogmàtic, sense cap intenció humorística. L'origen d'aquest tros és: Gracià, *Concordia discordantium canonum*, XXXII, q. II, c. 4, col. 1120; també es troba en l'obra de Pere Llombard, *Sententiae*, IV, dist. XXXII, c. 3, pàg. 947.

47. *Història*, II, pàg. 160.

irònic i còmic, per tal com l'autor gironí tal volta no havia llegit mai els romanços en què apareixen aquests personatges⁴⁸.

Els proverbis i refranys que es troben arreu del *Terç* i *Dones* afegeixen un to popular i un efecte còmic a l'obra eiximeniana. No dubtem que els emprà per a captivar l'atenció del lector laic. És curiós, a més a més, que no tan sols utilitza proverbis catalans per a aportar color i humor al seu relat; el gironí n'addueix d'altres de diversos indrets europeus, que ell possiblement conegué en els seus viatges:

Los ytàlichs n'i volen fort pocha dient que "la carn fa carn e la pa fa pança, mas lo vy mena la dança"... Per tal lo proverbi català qui fo feyt del bon vy diu axí: "Qui ben veu, bé alluca, e qui ha bon cap, bé açuca, e qui ha bons peus, bé atruca, mas, sobre tot, lo bon vy mata la cuca." (*Beure e menjar*, ed. Gracia, pàg. 133.)

El frare català se serveix d'un reguitzell de proverbis per a aconsellar l'home casat amb la "fembra breguosa":

Respon açí un poeta [a] Quintilianus, sobre la bucòlica, que: a ffembra breguosa, dyable per marit... E si no's castigua, ne tu no cesses, ans te fe orat contra ella fins que ella aga perduda la oradura, car ferre ab ferre s'egua, e verí guareix verí, e mal se guareix ab mal... E porta tostemps ja tes armes appareylades, que a tot buf aga baf; e tota carn, salsa; e no s'i perda bram que no aga viafora, ne mal dia que no aga mal any. (*Dones*, I, pàg. 135.)

El lector català contemporani del gironí sens dubte coneixia aquests adagis i refranys, i va trobar divertiment llegint-los en l'obra de l'autor franciscà.

H. CONCLUSIÓ

Hom ha dit que Francesc Eiximenis era un escriptor sobri, fatigós i poc original. Així i tot, una lectura acurada de les seves obres més conegudes demostra que era un humorista hàbil i que podia modificar, ampliar i reconstruir anècdotes, contes, faules i altres matèries, donant-los un nou estil fresc amb què captar l'atenció del lector medieval. Amb tot i que el material no és gaire original, el gironí sabia seleccionar

48. Martí de Riquer ens va suggerir aquesta teoria recentment.

proverbis, refranys i *exempla* de la seva lectura amplíssima i aplicar-los, amb un estil i talent envejables, en els moments més oportuns i quan podien ser més eficaços. Creia en la dita que "ridendo dicere verum", i intentava entretenir el laic mentre que li ensenyava com es deu viure èticament i moralment. Per aquestes i d'altres raons, considerem el frare català com un dels escriptors més importants de les últimes dècades del segle XIV.